

2000-talet – de äldres århundrade

Vi blir 6 000 000 000 på tisdag, säger FN. Fråga mig inte hur man vet så exakt. Jag tror inte FN lyckas hålla koll på varje födsel i varenda afrikansk, kinesisk, indisk eller indonesisk by. Så kanske är vi sex miljarder människor på jorden redan i morgon måndag, eller rent av i dag söndag.

Det spelar nu ingen roll. Uppmärksamheten på passerandet av ett miljardstreck är lika mycket siffermagi som uppståndelsen kring »millennieskiftet«. Talsystemet i sig är blott ett mänskligt påhitt. Inget särskilt händer i verkligheten (med reservation för vad de inbyggda chipsen hittar på) bara för att en siffra en dag övergår till en annan siffra. Livet i världens byar, ävenså i dess städer, är ungefär detsamma nästa helg som den här helgen trots att något stort händer i statistikernas värld dagarna däremellan.

Ändå rymmer räknandet av folk mer av realiteter än räknandet av dagar. Födslar och dödslar, syskon och morbröder, generationers vandring och storlekar – allt detta speglar livet självt. Demografi har också den goda egenskapen att den faktiskt kan säga något om framtiden. De som pensioneras om 10 år, 20 år, 30 år är födda redan. Vi vet ungefär vad som kommer att hända.

Länge skrämde FN och massmedier och Georg Borgström och skollärarna med någonting som hette »befolkningsexplosionen«. Det blev aldrig riktigt klart hur bomben skulle smälla,

bara att det skulle bli ett helvete. Människorna skulle inte kunna få mat och inte få plats på mer än några få kvadratmeter. Och hit till Sverige, där vi har mycket plats, skulle de nog komma för att få del av vårt utrymme. Framtiden var kort sagt dystert. Om inte kärnvapnen hann ta kål på oss så kunde vi lita på att »befolkningsbomben« skulle göra det.

Ett sätt att visa hur fort bomben byggdes upp var att berätta för oss skrämda elever och läsare hur det gick färre och färre år mellan varje fördubbling av antalet människor på jorden. Senaste fördubblingen har tagit 39 år. Fördubblingen dessförinnan tog 60 år. Vi var 1,5 miljarder människor år 1900, 3 miljarder människor år 1960, är 6 miljarder nu.

Men enligt alla seriösa prognoser har vi nu sett den sista fördubblingen av jordens befolkning. Vi blir aldrig mer dubbelt så många. Överallt, nästan, faller födelsetalen dramatiskt. Dagens kvinnor i vad som kallas »u-länder« får hälften så många barn i snitt som de kvinnor som var i fertil ålder för 30 år sedan, visar FN:s befolkningsfond i en färsk rapport.

Det vänder

Antal år för ökning av jordens befolkning med 1 miljard

Miljarder	Antal år	Årtal
1-2	123	1927
2-3	33	1960
3-4	14	1974
4-5	13	1987
5-6	12	1999
6-7	14	2013
7-8	15	2028
8-9	26	2054

FN:s prognoser

Om kvinnor i snitt föder 2,1 barn (i statistiken går det bra med decimalbarn) håller sig befolkningen på lång sikt på jämn nivå. I Asien har antalet barn per kvinna de senaste 50 åren fallit från 5,9 till 2,6 och är fortsatt på väg neråt. Latinamerika har genomgått en minskning från 5,9 till 2,7 barn per kvinna. I Nordafrika och Mellanöstern är nedgången från 5,9 till 2,7, i Afrika söder om Sahara dock bara från 6,5 till 5,5.

Den gamla rika världen går mot minskande befolkningar. I internationella tidskrifter är »befolkningsimplosionen« det stora ämnet inför 2000-talet. Europas reproduktionstal har gått ner från 2,6 barn per kvinna till 1,4, med katolska länder som Italien och Spanien allra lägst. I Nordamerika har fertiliteten minskat från 3,5 barn per kvinna till under 2. Japan beräknas gå från en befolkning på 125 miljoner i dag till omkring 100 miljoner om ett kvartssekel.

Världsbefolkningens geografiska fördelning förskjuts. Framför allt krymper Europa i världen. Mellan 1960 och år 2000 har Afrikas befolkning ökat med 200 procent, Asiens med 100 procent, Nordamerikas med 50 procent, Europas med 20 procent.

Av världens befolkning bodde 9 procent i Afrika år 1960; 20 procent beräknas bo där år 2050. Samtidigt minskar Europas andel från 20 till 7 procent. Afrika hade hälften så stor befolkning som Europa 1960 men beräknas ha tre gånger större befolkning än Europa 2050.

Vetskapen om det här spelar stor roll för EU:s upptagenhet med en »Medelhavsstrategi«, för att hjälpa till att stabilisera och utveckla Nordafrika. Den kommer också att påverka vår mentala kartbild. »Européer« blir en liten minoritet i världen, från att vi uppfattat oss som stora i världen. Kanske stärker det känslan för europeisk identitet.

Redan har 61 länder i världen reproduktionstal under 2,1 barn

per kvinna. Snart beräknas länder omfattande två tredjedelar av jordens befolkning ha nått denna jämviktspunkt. Att antalet människor ändå stiger beror på vad demograferna kallar »population momentum«. Vi har så många unga, på grund av tidigare födslar, att bromssträckan är lång. En miljard av världens befolkning är nu mellan 15 och 24 år.

Lika många människor föds 1999 som 1960, omkring 100 miljoner. Antalet barn per kvinna är hälften så stort som för fyrtio år sedan, men kvinnor i fertil ålder dubbelt så många.

Att vara ung är dock, som Carl Bildt vist konstaterat, en egenskap som rättar till sig med tiden. Och utsikten till tid har allt fler människor. FN kan redovisa stora framsteg i det avseendet. Den genomsnittliga livsförväntan vid födseln på denna jord har stigit från 46 till 66 år sedan 1950. Barnadödligheten har fallit med två tredjedelar, och väntas minska med ytterligare två tredjedelar de kommande femtio åren. »Världens befolkning har bättre hälsa från barnåren fram till äldre dagar än någon gång i mänsklighetens historia«, konstaterar FN. Undantaget är aids i stora delar av Afrika.

Det här innebär bland mycket annat att medianåldern stiger. I de »utvecklade« länderna var den 29 år 1950, är 38 år 2000 och beräknas vara 46 år 2050. Världens befolkningar åldras. Antalet personer över 60 år ökar de närmaste trettio åren med omkring 300 procent i stora delar av Asien, Latinamerika, med 100 procent i USA, med ca 30 procent i Sverige. Här har vi redan genomgått huvuddelen av den ålderstransformation som resten av världen står inför.

Inom nuvarande EU beräknas antalet barn och ungdomar (åldersgruppen 0–19 år) minska med 10 miljoner mellan 1995 och 2025. Åldersgruppen 20–59 år minskar med 13 miljoner. Gruppen över 60 år ökar med 37 miljoner. Vi kan därtill vara

förvissade att stora medicinska genombrott som frukter av den biomedicinska revolutionen kommer att minska och fördröja en rad sjukdomar som har varit förknippade med åldrande. Kombinationen leder till helt nya villkor för våra liv och rubbar en mängd föreställningar om vad det är att bli äldre.

1900-talet var barnets århundrade. Barnen var många. Barnet blev synligt. Ellen Key och Benjamin Spock symboliserar förändringen.

2000-talet kommer att bli de äldres århundrade. Dess filosofer och nytolkare väntar.

Framtiden nu vid sekelskiftet är intressant mer än skrämmande. Befolkningsbomben är borta, kvar står grå panter-boomen.

10 oktober 1999